

4. *216*
AKT UROCZYSTY

ZAKOŃCZENIA ROCZNEGO KURSU NAUK
W GIMNAZYUM WOJEWODZKIEM
W ŁOMŻY,

mający się odbyć w dniu 30. Lipca 1836. roku,

Dyrektor tegoż Gimnazjum

Jerzy Szmidel

IMIENIEM CAŁEGO INSTYTUTU
PRZEŚWIETNĄ PUBLICZNOŚĆ

zaprasza.

~~ЗАЛА
КАФЕ
ПОДКА~~

1836
1836
W SUWAŁKACH

W DRUKARNI WOJEWÓDZKIEJ.

D 173/37

WYSTAWA

WYSTAWA

WYSTAWA

WYSTAWA

Red

149530

~~1854~~

~~D. 18/2/24~~

PORZĄDEK UROCZYSTOŚCI.

1. W dniu 30. Lipca o godzinie 9. z rana, Uczniowie przyjdą do kościoła dla wysłuchania Mszy S. po której zgromadzą się na Sali Gimnazjalnej.
2. Dyrektor Gimnazjum zagai Uroczystość.
3. Uczniowie klas szczególnie wyższych deklamować będą wyimki piękniejsze z celniejszych Autorów w języku polskim, rosyjskim, łacińskim, niemieckim i francuzkim. Następnie odczytają wypracowania własne w języku polskim.
4. Odczytane zostaną imiona uczniów, którzy na nagrodę, pochwałę lub promocją zasłużyli. Pierwszym nagrody, i drugim listy pochwalne przez JW. Prezydującego na Uroczystości wręczone będą.
5. X. Nauczyciel Religii przemówi do uczniów w duchu religijnym, pobudzając ich do wdzięczności ku Bogu i NAJJAŚNIEJszemu MONARSZE za odebrane w ciągu upłynionego roku dobrodziejstwa; następnie jeden z uczniów wyższych klas pożegna zgromadzoną Publiczność; poczem wszyscy udadzą się do kościoła, gdzie odśpiewanie Hymnu S. Ambrożego Uroczystość zakończy.

*Skład Zgromadzenia Nauczycielskiego w Gimnazyum
Wojewódzkim w Łomży, w roku 1835^{1/2}*

1. Dyrektor *Jerzy Szmidel*.
2. Inspektor *Mikołaj Panow*.
3. Nauczyciel Religii *X. Antoni Dzwonkowski* wykładał Naukę Religii i Moralną we wszystkich klassach.
4. Professor *Eliasz Władysławlew* literaturę rosyjską w klassach 5. 6. i 7.
5. Professor *Paweł Tomaszkiwicz* literaturę łacińską i język grecki w klassach 5. i 6.
6. Professor *Michał Ołędzki* literaturę polską w klassach 5. 6. 7. i historią powszechną w klassach 3. i 4.
7. Professor *Jan Jasiński* Arytmetykę w klassie 1. Jeometrią i język niemiecki w klassach 2. i 3.
8. Professor *Franciszek Gawronski* Matematykę w klassach 6. i 7.
9. Professor *Józef Skłodowski* Fizykę i Chemią w klassach 6. i 7.
10. Professor *Jakób Waga* historią naturalną z gospodarstwem wiejskiem w klassach 5. 6. i 7. tudzież historią powszechną w klassie 2.
11. Professor *Kajetan Dzierzanowski* historią powszechną w klassach 5. i 6. tudzież język polski w klassach 3. i 4.
12. Nauczyciel *Gabryel Koszewy* język rosyjski w klassach 1. 2. 3. i 4.
13. Nauczyciel *Bonawentura Bekanowski* język łaciński w klassach 1. 2. 3. i 4.
14. Nauczyciel *Antoni Jzdebski* Jeografią we wszystkich klassach, i język polski w klassie 1. i 2.
15. Nauczyciel *Alexander Rafalski* Matematykę w klassach 2. 3. 4. i 5.

16. Nauczyciel *Józef Bertin* język francuzki w klassach 5. 6. i 7. Kalligrafią w klassach 1. 2. i 3.
17. Nauczyciel *Aloizy Leń* rysunki we wszystkich klassach, i język niemiecki w klassach 4. 5. 6. 7.
18. Nauczyciel *Mikołaj Rogowski* prawo w klassach 6. 7.

Załącza się rozprawa o głównych różnicach między postępowaniem cywilnym Francuzkiem, Pruskiem i Austryackiem, napisana przez Professora **Kajetana Dzierzanowskiego**, Magistra Teologii i Prawa.

**GLÓWNE RÓŻNICE MIĘDZY POSTĘPOWANIEM CYWILNEM
FRANCUZKIEM, PRUSKIEM I AUSTRYACKIEM.**

Istotnym zamiarem wszelkiego w sądach postępowania, jest dochodzenie prawdy między stronami spor wiodącemi. Do osiągnięcia tego celu, nie jednakową sobie drogę obierały rozmaite prawodawstwa. Ztąd powstały różne rodzaje postępowania sądowego: ale te na główne gatunki zredukować się dadzą, znane pod nazwiskiem Processu akuzatoryjnego i inkwizycyjnego. Inne wszelkie sposoby, są tylko modyfikacyami powyższych, lub też środkową między temiż trzymają drogę, mieszcząc w sobie zasady poczęści pierwszego, a poczęści drugiego processu. W processie akuzatoryjnym, strony same pod kierunkiem Sędziego działają, i zajmują się wszelkimi sposobami do wykrycia prawdy. Przeciwnie w postępowaniu inkwizycyjnem sam sąd działa, i sam cały process rozpoczęty prowadzi. Pierwszego używały wszystkie starożytne ludy, i dziś wszystkie prawie narody, oprócz niemieckich, w cywilnych sprawach sposób ten postępowania zachowują.

Drugi rodzaj w Instytucjach duchownych z średnich wieków początek swój biorący, ma powagę w całych Niemczech, a szczególniej w Prussach tak w cywilnem, jak i kryminalnem sądownictwie. U innych także niektórych narodów w kryminalnych sprawach jest używanym.

Prawodawstwo cywilne francuzkie, przyjęwszy jako główną zasadę, że strony same działają, i same się w toku sprawy przypilnować powinny; zostawia tymże zupełny wybór i możność użycia środków do wykazania praw ich służyć mogących. Jako dru-

gą główną zasadę przyjęło też prawodawstwo jawność, to jest publiczne postępowanie, i z tego powodu strony jawnie w obec zgromadzonej publiczności tłómaczyć się są obowiązane. Niedozwala tymże wzmiankowane prawo, aby same bezpośrednio wnioski swoje sądowi przedstawiały, lecz przez wybranych pełnomocników, w prawie biegłych, i do bronienia stron przed sądem upoważnionych. Dozwala jednak stronom przymawiać się do sądu, ale nieinaczéj jak w assistencyi tychże urzędników. Ztąd tak zwane ustanowienie Patrona, jest głównym warunkiem ważności rozpoczęcia kroków prawnych, w celu dochodzenia praw swoich lub obrony tychże, tak ze strony powoda, jako i ze strony pozwanego; i dla tego powód zaraz w pozwie tegoż ustanawia. Nie jest atoli postępowanie stron za przewodnictwem tych pełnomocników zupełnie dowolnem: są dla nich pewne granice i formy przepisane, powiększej części nieważnością obostrzone. Wreszcie, wkłada prawodawstwo francuzkie na każdego w szczególności mieszkańca obowiązek znajomości praw, a przynajmniej potrzebę téj znajomości ogólnie wskazuje.

Prawodawstwo pruskie, opierając swoje postępowanie cywilne na processie inkwizycyjnym, poddało tém samém cały bieg spraw wyłącznemu kierunkowi i działaniu sądów. Wszelkie tłómaczenia się stron odbywają się ustnie, i niepotrzebują one koniecznie assistencyi urzędników publicznych, bo je prawo do tego nie zmusza. Nigdy zaś na publicznej audyencyi, przed całym zgromadzonym sądem nie tłómaczą się, lecz prywatnie, i przed jednym tylko członkiem sądowym do instrukcyi sprawy delegowanym: a tak żądania ich, konkluzye, excepcye i t. d. nieinaczéj jak za przewodnictwem pojedynczych członków z grona sądu wyznaczonych, jakiemi są: Decernent, Instruent i Referent, całemu wyrokować mającemu sądowi przedstawione bywają. Decernent, przedstawia sądowi przedmiot skargi powoda; Instruent, wzywa obie strony dla przyjęcia ich wniosków i tłómaczeń, wypracowuje *statum causae et controversiae*, to jest: rys sprawy wystawiający na co się strony zgadzają, a co między temiż jest w sporze. Następnie w wyznaczonym przez

sąd terminie wzywa strony do udowodnienia swych twierdzeń przez prawne środki *dowodami* zwane. Po przyjęciu tym sposobem dowodów, dozwolone jest dopiero stronom podać na piśmie wywody sprawy, czyli dedukcyę przez Adwokatów swoich: w czém niewolno żadnych nowych faktów przytaczać, tylko wyłożyć dokładnie *statum causae* przez instrukcyą wykryty, i ztąd prawne wnioski wyciągać: może jednak Adwokat błędy instrukcyi wytykać, i jeżeliby widział, że Sędzia podane przez stronę *factum* jako mniej znaczne odrzucił, a to jest ważnym, może zrobić wywód tegoż czynu. Referent wreszcie przedstawia cały stan sprawy zgromadzonemu sądowi, i układa projekt do wyroku. Postępowanie więc pruskie, nie jest w żadnej swojej części publicznem.

W tym względzie podobny jest do poprzedniego process austriacki: i tu strony prywatnie składają swoje wzajemne żądania i odpowiedzi, a Referent stan sprawy w komplecie przyzwoitym przedstawia; nie tłumaczą się zatem strony przed zgromadzonym sądem, jak podług prawa francuzkiego.

W tém przecież różne postępowanie to od pruskiego, że strony nie ustnie, ale jedynie na piśmie wszystko przedstawiają; w małych tylko sprawach, których przedmiot sto ryńskich nieprzechodzi, mogą i ustnie się tłumaczyć. Lubo zaś nie mają téj wolności, jakiej processującym się prawo francuzkie udziela, aby tyle tylko działały w sprawie, ile im się zdaje i podoba; jednak są nierównie mniej ograniczone jak w prawie pruskiem, gdzie sam Sędzia zmusza strony żeby się tłumaczyły na te wszystkie okoliczności, których wyjaśnienia widzi potrzebę. Austriackie znowu prawo dozwala stronom tłumaczyć się o tyle, o ile im samym do udowodnienia praw swoich, lub odparcia wniosków przeciwnika potrzebnem się zdaje. Ztąd widoczna, że process austriacki jest mieszanym i pośrednim między tamtymi dwoma rodzajami, trzymając się części zasad pruskiego, a po części francuzkiego postępowania.

Podług procedury francuzkiej; pozwy są wezwaniem strony przez stronę, a żeby

się stawiała na audyencyi w czasie prawem przepisany, i przez ustanowionego obrońcę odpowiadała na wnioski pozywającego. Obejmować one powinny przedmiot sprawy, i wyrażenie w krótkości zasad skargi, jako też ustanowienie Patrona. Wręczone bywają stronie przeciwniej przez urzędnika publicznego, *Ważnym* zwanego: a w terminie w pozwie oznaczonym, zapozwany ustanowić powinien Patrona, który prostym aktem zgłosi się do Patrona strony powodowej. Odtąd ustanowieni Patroni w imieniu stron działając, załatwiają pomiędzy sobą komunikacyą dokumentów, i sprawa pomiędzy nimi będzie już przygotowaną, gdy sąd żadnej jeszcze o niej niema wiadomości. Nigdy więc sąd skargi powoda bez przyjęcia tłumaczenia pozwanego, i bez dostatecznej przez tegoż na publicznej audyencyi przywiedzionej excepcyi, wprost oddalić niemoże. W pruskiem i austriackiém postępowaniu, gdy pozew nie strona stronie, ale sąd pozwanemu wręczyć nakazuje, sąd naprzód o przedmiocie skargi jest zawiadomiony przez powoda, i jeżeli widzi, że ta na żadnej prawnej zasadzie się nieopiera, wprost bez komunikowania skargi stronie przeciwniej, powoda z żądaniem jego oddala. Dla tego, wyznaczony w Prussach Decernent, rapport o zaniezionej skardze sądowi składa, i jeżeli skarga w sądzie przyjętą, sam sąd wydaje pozwy, czyli raczej rozkazy stawienia się, tak do powoda, jak i do pozwanego. Do pierwszego *sub praejudicio repositionis actorum*, to jest pod zagrożeniem, że w razie niestawienia się na oznaczonym terminie, będzie uważanym za odstępującego od skargi: do pozwanego, *sub praejudicio contumaciae*, pod zagrożeniem zaoczności, czyli przychylenia zupełnego sądu do żądań powoda dostatecznie usprawiedliwionych.

Podług processu austriackiego, niewydaje sąd zapozwów do obudwu stron razem, ale tylko do pozwanego, któremu komunikując skargę powoda wraz z dowodami jego, nakazuje mu złożyć w terminie tłumaczenie swoje na piśmie, a po złożeniu tego pisma zwanego *excepcyą*, wydaje nakaz do powoda, aby na nie odpowiedział (złożył replikę) i t. d. Z tego powodu, gdy w postępowaniu tak austri-

ackiem, jako i pruskim pozwy są tylko nakazami sądu do stron, a w francuzkiem wezwaniem powoda do pozwanego przez urzędnika publicznego doręczonem; ta istotnie wynika różnica, że pozwy w Austrii i Prussach niepotrzebują tyle formalności: przeciwnie podług prawa francuzkiego, pozwy podlegają formalnościom licznym, które jak najskrupulatniej, i powiększłej części pod nieważnością całego postępowania zachowane być muszą.

Ze względu na terminy, na których strony przed sądem stawić się mają, uważając trzy wzmiakowane prawodawstwa, spostrzegamy, że prawo francuzkie przepisuje czas do wzajemnych żądań i tłumaczenia się stron; bo w pozwie czas ośmiodniowy dozwolony jest pozwanemu do ustanowienia Patrona; po ustanowieniu którego, pozwany we dwa tygodnie wręcza powodowi obronę. Następnie powód albo w przeciągu tygodnia wygotowuje replikę przez swego Patrona, albo niedając żadnej odpowiedzi, wpisuje sprawę do rejestru audyencyonalnego. Jeśli zaś dana replika, pozwany albo dupliką odpowiada, albo też zaraz sprawę wpisuje, i na audyencyę wprowadza. Tóż czyni i strona pilniejsza w każdym razie, kiedy tylko termin do odpowiedzi prawem przepisany upłynął. Ztąd widzimy, że lubo tu czas tłumaczenia się prawem jest oznaczony, jednak po upłynieniu tegoż, czas wprowadzenia sprawy na audyencyę zależy od woli stron, gdyż sprawy są przywołane kolejno podług rejestru audyencyonalnego, do którego same strony sprawy wpisują. Podług prawa austryackiego i pruskiego, terminy bynajmniej od woli stron niezależą; bo w Prussach Inkwirent wydając nakazy od stron, oznacza w tych terminy, na które stawić się powinny. Po zakończeniu instrukcyi, sąd także na rapport Decernenta oznacza termin do przyjęcia dowodów od stron, które również przed Sędzią do instrukcyi delegowanym, wyprowadzone być mają. W tym względzie procedura francuzka dosyć jest zbliżoną do pruskiej, bo i podług pierwszej Sędzia delegowany oznacza je w pewnych przypadkach. Lubo prawo pruskie przepisuje i najkrótsze i najdłuższe terminy w ogólności, jednak oznaczenie ich w niczem od strony, a w największej

części od Sędziego delegowanego zależy. W prawie austryackiem, podobnie jak w pruskim, Sędzia oznacza terminy, stosując się do ogólnych przepisów prawa, i czas tłumaczenia się w niczem od woli stron niezależy: są jednak w tém prawie dozwolone tak nazwane *dylacye* czyli *prolongacye* terminów, do wzajemnego tłumaczenia się.

W prawodawstwie francuzkiem, ma miejsce szczególna Instytucya, wspólna temuż w prawodawstwie angielskiem, a nieznaną wcale w Niemczech ani Prussach, to jest Sąd Pokoju, którego istnienie we Francyi datuje się dopiero od roku 1790. Celem téj Instytucyi jest, aby nakłonić strony do pogodzenia się, i nierozpoczynania kroków żadnych w Sądach Spornych. Jest to jedyny przypadek w prawie francuzkiem, w którym Sędzia *ex officio* działa. Pruskie prawo, lubo nie zna Sądów Pokoju, zaleca jednak Sędziemu do instrukcyi delegowanemu, aby starał się pogodzić strony, i to usiłowanie kilkakrotnie temuż powtarzać nakazuje, szczególniej przy końcu instrukcyi.

Zachodzi więc jeszcze ta różnica od prawa francuzkiego, że to ostatnie usiłuje pogodzić strony przed poznaniem dostatecznym stanu sprawy i jej położenia; gdy w Sądzie pojednawczym krótko tylko i niedosyć dokładnie tłumaczyć się mogą; przeciwnie prawo pruskie stara się wtedy o pojednanie processujących się, gdy ukończona instrukcyja cały stan sprawy dostatecznie wyjaśniła.

Postępowanie francuzkie w ogólności dzieli się na *Skrócone* i *Zwyczajne*. Pierwsze jest dwojakiego rodzaju:

1. *Enréféré* czyli szybkie decydowanie: w takowem nigdy cały process roztrzygnięty niebywa, lecz tylko szczególne kwestye z okazji processu zachodzące, jak np. odpięczętowanie sukcesyi i t. p. i to niekoniecznie w komplecie sądowym, ale i przez samego Prezesa rozsądzone być mogą.

2. Postępowanie *Summaryczne*, które ma miejsce najwięcej w skargach osobistych, gdy pretensya nieprzechodzi 1,000. franków, lub w razie gdy przechodzi tę summę, ale jest udowodniona dokumentem niezaprzeczonem, i t. d.

Różni się od postępowania *en référé*, że tu cała sprawa jest rozsądzona; że tu spór tylko w komplecie sądowym roztrzygniony być może, i że tu decyzje nie tak szybko następują. Wymaga ono nawet przejścia poprzednio przez Sąd Pokoju, jeżeli przedmiot sprawy tego dozwala.

Różni się od *zwyczajnego*, że jest nierównie krótszem przez opuszczenie wielu formalności; niepotrzeba tu łowiem przed wprowadzeniem sprawy żadnych piśmiennych komunikacyj między obrońcami: pozwany niepotrzebuje zawiadamiać powoda o excepcjach, jakich używać ma zamiar, i niekonieczną jest komunikacja dokumentów. Niemogą tu być, jak tylko głos główny powoda, i odpowiedź na to pozwanego: repliki i dupliki wcale niesą dozwolone.

W prawie pruskiem, jest także pewien rodzaj postępowania skróconego w niektórych gatunkach spraw; szczególniej w *wexlowych* i *execuoyjnych*. W postępowaniu *zwyczajnem*, po podaniu skargi, następuje przyjęcie jej w sądzie, dalej zapozwy stron na termin, usiłowanie pogodzenia, przyjęcie dowodów, oddanie akt Referentowi do zrobienia relacji, czyli rysu stanu sprawy, wraz z projektem wyroku. W postępowaniu *skróconem*, zaraz skarga po podaniu jest przyjmowaną, w komplecie sądu odczytaną: a w nagłych zdarzeniach jeszcze przed zgromadzeniem się Sędziów może prezydujący wydać zapozwy do stron. Zresztą, w niczem się to skrócone postępowanie od *zwyczajnego* nie różni.

Jeszcze jest szczególne postępowanie w tak zwanych sprawach *bagatelnych* czyli *drobnych*, to jest dziesięć talarów nieprzechodzących. Te zwykle bywają odsyłane do policyi, a gdzie to niema miejsca, tam jest mianowany w sądach niższych pierwszej klasy ciągły deputat, który wysłuchawszy skargi, nakazuje Woźnemu przyzwać ustnie na najbliższy dzień pozwanego, przesyłając temuż kopią protokołu skargi: w dniu oznaczonym wysłucha obwinionego i świadków, czyni próbę pogodzenia, a jeżeli się to niemda, spisuje protokół całej czynności, i odsyła do ustnej relacji na zgromadzeniu sądu, aby zaraz wyrokował. Niezna więc prawo pruskie postępowania, któreby odpowiadało francuzkiemu decydowaniu *en référé*.

Trzeba tu jeszcze uważać, że w prawie francuzkiem jakoby wyjątek od postępo-

wania *zwyczajnego*, stanowi postępowanie w sprawach *handlowych*, które ma swoje oddzielne przepisy; i lubo nie jest ono zupełnie *summarycznem*, jednak jest krótszem od *zwyczajnego*. W prawie zaś pruskiem, postępowanie *handlowe* niema żadnych oddzielnych przepisów; lecz sprawy kupieckie w miarę ile są usposobione do *zwyczajnego* lub *wexlowego* processu, podlegają z małemi odmianami tymże samym prawidłom postępowania co i wszelkie spory cywilne.

W austriackiem prawie, jest główna różnica między sprawami, w których całe postępowanie na piśmie się odbywa, a takimi, w których process ustnie toczyć się może, i któremi są sprawy sto ryńskich nieprzechodzące. Jest także poniekąd *skrócone* postępowanie w sprawach *kupieckich* i *wexlowych*, gdzie sądy do excepcyi, *repliki* i *dupliki* krótsze termina nad powszechnie ustanowione wyznaczać mogą, i przedłużeń terminów bez ważnych przyczyn dozwalać niepowinny. — W sprawach *wexlowych*, ustnie strony się tłómaczą. Publikacja wyroku w sprawach *kupieckich* i *wexlowych* w krótszym czasie następuje, i appellacye nie w dziesięciu, jak w sprawach *zwyczajnych*, ale w trzech dniach założone być winny.

Co się tycze samej instrukcyi sprawy, główne różnice już są poczęści wskazane. W Austrii, poczęści sąd, poczęści strony instrukcyą prowadzą; w Prussach sam tylko sąd, skoro process przez skargę powoda rozpoczętym został: a więc przypilnowanie processu jest tam zupełnie rzeczą sądu. Członki z sądu delegowane, to jest: Decernent, Instruent i Referent, wzajem na siebie dają uwagę, aby wszystkie okoliczności należycie wyjaśnione, i process we wszystkich swoich punktach uzupełnionym został. W Austrii sąd wzywa strony i oznacza termina do wzajemnego tłómaczenia się; samo zaś prawo wskazuje, ile strony i przez jakie pisma do prowadzenia instrukcyi przykładać się mają; a sąd niemoże zmuszać je do tłómaczenia się na wszelkie okoliczności, które mu się zdawać mogą potrzebne do dokładnego wyjaśnienia stanu sprawy, ale tylko do odpowiedzi na wnioski i na twierdzenie przeciwnika. W prawie francuzkiem, lubo Sędzia ma pewne środki do wykrycia prawdy, których nawet pomimo woli stron używać może; w ogólności jednak działalność jego ze względu na instrukcyą sprawy jest niezmiernie ograniczoną: pro-

wadzenie i przypilnowanie processu całego, należy zupełnie do stron, czyli do ich obrońców. Z tego, cośmy powiedzieli o wpływie sądów pruskich na instrukcją sprawy, widoczna, że te zawsze *ex officio* działając, potrzebują także z urzędu wszelkich excepcyj, które służyć mogą stronom, chociażby przywiedzionemi nie były. Podług prawa francuzkiego, na te tylko excepcye sąd uważa, które sama strona przytoczy, i tylko jeden jest gatunek excepcyj, na które sądy z urzędu dać uwagę powinny, to jest: *exceptio incompetenciae Jovi ratione materiae*.

W austriackim postępowaniu, sąd wzywa strony do podania wszelkich swoich excepcyj, i wszystkie excepcye przez wyroki tak jak i sam główny przedmiot sprawy rozstrzyga.

Z resztą, ta jeszcze w trzech tych prawodawstwach postrzegać się daje różnica już po zakończeniu instrukcyi, że podług prawa pruskiego i austriackiego, relacye w każdej sprawie przez jednego z członków sądu wypracowane być muszą; podług francuzkiego w pewnych tylko przypadkach, i gdy sąd uzna tego potrzebę.

Co do mocy dowodów, ich rodzajów i sposobu wyprowadzenia tychże, nie wielkie zachodzą różnice między prawodawstwami o których tu mówimy. Ale ta ważna różnica widzieć się daje, że prawa pruskie i austriackie przypuszczają dowód przez świadków we wszelkich przedmiotach spraw, a prawo francuzkie tylko w przedmiotach 150. franków nieprzechodzących, z niektórymi wyjątkami.

Nadto, niezna rzeczone prawo przysięgi, którą prawo pruskie dopuszcza, tak zwaną *juramentum purgatoriae*, toż *juramentum calumniae*, i przysięgi przez pełnomocnika. Niezna także prawo francuzkie używanego w tamtych dwóch prawodawstwach sposobu *wyprowadzenia dowodu in perpetuam rei memoriam*, to jest dowodu mającego służyć do sprawy jeszcze nierozpoczętej; a to wtedy dozwoloném, gdy jest podobieństwo do prawdy, że do czasu, w którym skarga mogłaby być wniesioną, zaginałby środek dowodzenia przyjąć się mający. Może również mieć miejsce dowód ten w sprawie, gdzie główny process już jest wniesionym do sądu, i tylko ustanowienie stanu sprawy (*status controversiae*) jest wstrzymaném.

Ze względu na sposób wyrokowania, mało znaczące zachodzą różnice. Co się ty-

eze saméj sentencyi, kodex francuzki w tytule wstępnym położył tę ogólną zasadę: „Sędzia wymawiający się od sądenia, pod pozorem, że prawo milczy, ciemne jest albo niedostateczne; może być pociągany jako winny odmówienia sprawiedliwości.“ Niedopuszcza więc żadnych zapytań ani objaśnień Sędziemu, i obowiązuje tegoż do wydania niezwłocznego i bezwarunkowego wyroku. W przypadku tylko równości zdań, używa środków w art: 117. i 118. proced: sąd: wskazanych, przez przybranie Sędziego, Assessora lub Patrona, przy którym sprawa na nowo wprowadzoną zostanie.

Procedura pruska dozwala w tym razie, gdy większość głosów uważa myśl rzeczywicie exystującego prawa za ciemną i wątpliwą, zawiesić decyzją, i udać się z zapytaniem do Kommissyi Prawodawczej. Różnica ta wynika z głównych zasad prawodawstwa francuzkiego.

Wręczenie wyroku, podług procedury francuzkiej jest rzeczą stron: strona pilniejsza wyjmuje z Kancellaryi Pisarza expedycją wyroku, i wręcza stronie przeciwniej: od tego wręczenia poczyna się czas prawem służący do appellacyi, rekursu i t. d. Sąd więc nie się nie miesza do wręczenia wyroku, bo zawsze i we wszelkich częściach processu strony same przypilnować się powinny: ale publikacya wyroku następuje natychmiast po jego wyrzeczeniu na téj saméj audyencyi, na której sprawa wprowadzoną była, lub na jednéj z najbliższych, jeżeli do téj wyrokowanie odłożoném zostało. Ogłoszenie to, jak i ogłoszenie sprawy, odbywa się publicznie; niepotrzeba więc do tego w szczególności wzywać strony lub ich Patronów.

Podług prawa pruskiego, wyrok ogłoszonym ma bydź w najbliższym dniu sądowym po jego napisaniu, i na tę publikacyą z obowiązku oczekują assystenci czyli kommissaryusze sądowi stron; jeżeli zaś żadnych nieprzybrały kommissaryuszów do sprawy, zapozwane do publikacyi być winne.

Expedycye wyroków wydawane są w formie autentycznej, i przez strony wyjmowane; jednak nie od daty wręczenia tychże expedycyj, ale od daty publikacyi wyroku zaczyna się czas prawem służący do appellacyi lub rewizyi. Podług prawa austriackiego, doręczenie wyroków stronom, jest rzeczą sądu, który to skutecznia

przez Woźnych przysięgłych, i żadnej innej publikacji wyroku niezna to prawo. Co do środków prawnych, przeciw wyrokom zapadłym służących, prawo francuzkie dzieli je ogólnie na środki, których używać mogą same strony do sprawy wchodzące; i na środki dozwolone trzecim, niewchodzącym do sprawy, w której zapadł wyrok prawom ich szkodliwy. Dla tych ostatnich służy opozycja trzeciego (la tierce opposition).— Dozwolone środki stronom do sprawy należącym, dzielą się ogólnie na *zwyczajne* i *nadzwyczajne*. Nadzwyczajnymi są: *Restytucya in integrum* i *Rekurs* czyli *Kassacya*; zwyczajne: *Appellacya*, i przeciw zaocznym wyrokom *Opozycya*.

Appellacya idzie od Sądów Pokoju Wydziału Spornego do Trybunału, a od Trybunału do Sądu Appellacyjnego. Rekurs i restytucya ma miejsce przeciw wyrokom ostatecznym, przeciw którym już ani opozycya, ani appellacya nie służy: potrzeba aby był przyjętym rekurs lub restytucya przez sąd do którego są zanieśnieni, a to przed wprowadzeniem sprawy w tymże sądzie.

Przyczyny do rekursu są główne te: że albo wyrok od którego on jest założonym, był przeciwny prawu, albo że formalności pod nieważnością przepisane, pominięte zostały.

Przyczyny do restytucyi są także szczególnie prawem wytknięte. Założona ta być tylko może do tego samego sądu, który wyrokował. Rekurs tylko do Sądu Najwyższego, którym we Francyi jest Sąd Kassacyjny. Ten Sąd to ma właściwego, że nigdy niestanowi *in merito causae*, lecz jeżeli wyrok od którego rekurs założonym został, uzna za przeciwny prawu, kassuje go, i innemu sądowi niższemu wyrokować w tej sprawie zaleca.

W pruskich sądach, appellacya nie idzie do drugiej Instancyi, lecz tylko do jednego sądu *in appellatorio* stanowiącego. Tu jeżeli strony coś nowego *in facto* przytaczają, nowa następuje przed nowym delegowanym Sędzią instrukcyja sprawy: jeżeli zaś nie nowego, ale zaskarżają wyrok jako przeciwny prawu; Adwokaci składają dedukcyje swoje, i nowy Referent po ułożeniu relacyi, zaprojektuje wyrok. Wreszcie, trzecia Instancya *in revisorio* wyrokuję: tu niewolno nic nowego *in facto*

przytaczać, lecz tylko wywodzić, że Sąd *a quo* prawa niewłaściwe, lub właściwe, ale niedobrze zastosował. Do rewizyi więc aktów wyznacza się zwykle dwóch Referentów, a potem wyrok zwykłym sposobem zapada. Z tych widoczna, że *Revisorium* pruskie zupełnie jest różnym od instytucyi francuzkiej Sądu Kassacyjnego, i raczej zbliża się do Sądu Najwyższej Instancyi, jaki u nas na miejscu Sądu Kassacyjnego zaprowadzonym został; a który nie tylko kassuje wyroki, ale razem *in merito causae* stanowi.

W prawie austriackim, podobnie jak i w pruskim, jest appellacya i rewizya. Przy ostatniej Sędzia zawsze *in merito* sprawy stanowi; ale to ma szczególnego, że nie jest dopuszczona przeciw wyrokom sądu *in appellatorio* stanowiącego, przez które wyrok pierwszej Instancyi został potwierdzony. Jest przecież dozwoloną wtedy rewizya, gdy wyrok pierwszej Instancyi częścią potwierdzonym, a częścią odmienionym zostaje, i to jedynie co do szczegółów w wyroku appellacyjnego sądu zmienionych. W pruskim prawie, gdy w pierwszej Instancyi dany był wyrok w sądzie niższym, rewizya dopuszczona jest w sprawach 100. talarów lub więcej; jeżeli w sądzie wyższym, rewizya w sprawach od 100. do 200. talarów wtedy ma miejsce, gdy obadwa pierwsze wyroki są rozmaitej osnowy; a jeżeli jednakowej, rewizya dozwolona jest tylko w sprawach 200. talarów lub więcej wynoszących.

Podług prawa francuzkiego, appellacya zakładana bywa do tego sądu, do którego się strona odwołuje: podług procedury pruskiej i austriackiej, do sądu tego, który wyrok zaskarżyć się mający wydał. Tam strona, która się sądzi być tyciążoną, składa swoje *gramina*, przeciwna swoją odpowiedź; a dopiero sąd pisma te wraz z aktami, tudzież wyrok z motywami przesyła sądowi wyższemu.

W prawie pruskim, są różne modyfikacye, podług tego, jak strona miała assystenta prawnego lub nie, i t.d. Ma to jeszcze szczególnego prawo pruskie, że dopuszczają stronie rekursu przeciw odrzuconej appellacyi przez Sędziego pierwszej Instancyi. W tém się jeszcze różni od francuzkiego, że appellacyi incydentalnej nie dopuszczają: zaappellowany nigdy odmiany wyroku żądać niemoże, ani téż z korzyścią dla siebie oczekiwać: wyjąwszy niektóre szczególne punkta, które Sędzia może

149530

oznaczyć nawet z większą korzyścią dla zaapelowanego nad przysądzone w pierwszej Instancji.

Czas do apellacyi, restytucyi lub kassacyi, oznaczają prawo francuzkie trzechmiesięczny, od dnia doręczenia wyroku; prawo pruskie dziesięć dni od publikacyi wyroku stronom lub ich assystentom; prawo austryackie czternaście dni od wręczenia wyroku stronom do apellacyi, a czterdzieści dni do rewizyi.

Uważać jeszcze potrzeba, że prawo francuzkie dozwala w pewnych przypadkach rachować ten czas trzechmiesięczny nie od wręczenia, ale od nierównie późniejszego czasu, jeżeli np. wyrok zapadł na zasadzie fałszywych dokumentów, albo gdy ukryte były dokumenta wpływ mieć mogące na rozstrzygnięcie sprawy, i t. d. wtedy czas trzechmiesięczny rachuje się dopiero od dnia odkrycia fałszu i t. d.

Oppozycyi nazwiska odpowiadającego, nieznajdujemy w prawach pruskiem i austryackiem, jednakże środek ten ma miejsce podług tychże praw: wolno bowiem stronie z podanych przez siebie zasad iść przeciw wyrokowi *in contumaciam* zapadłemu.

Eksekucyą wyroków, prawodawca francuzki oddaje urzędnikom zwanym *Komornikami*; niepotrzebuje więc strona udawać się do sądu, lecz do wzmiankowanego urzędnika, który urząd ten mocą właściwej sobie służącej, i od sądu niezawisłej władzy wykonywa; spory tylko z okazji eksekucyi zachodzące, poddane są decyzji sądowej. Raz rozpoczęta przez Komornika eksekucya, przez wyrok jedynie sądowy lub rozkaz Prezesa wstrzymana być może.

W prawie zaś pruskiem i austryackiem, eksekucya wyroków jest rzeczą sądu, i do niego się o to strona z prośbą udać musi. — Zresztą, niezna procedura pruska ani austryacka Instytucyi Prokuratorów, która tam mniej zdaje się potrzebną, bo sądy same mają dozór nad opiekami; a zatem i nad małoletniemi.

Te więc są główne różnice wynikające z ducha wzmiankowanych prawodawstw, i z tej głównej zasady, że podług francuzkiej procedury strony same pod dyrekcją sądu działają, podług pruskiej sam sąd *ex officio*, podług austryackiej poczęści sąd, a poczęści strony.

Lista Uczniów, którzy za wzorowe postępowanie i celujący postęp w naukach, nagrody lub listy pochwalne otrzymują.

W KLASSE I

Nagrody.

1. Otto Piotr. 2. Sasaki Konstanty.

Pochwały.

1. Godlewski Antoni. 2. Trzaska Mateusz. 3. Batożyński Lucyan. 4. Brzozowski Teodor.

W KLASSE II

Nagrody.

1. Lipiński Józef. 2. Ciborowski Adam. 3. Zmijewski Józef.

Pochwały.

1. Swida Septimus. 2. Moraczewski Franciszek. 3. Smiarowski Józef.

W KLASSE III

Nagrody.

1. Konarzewski Adolf. 2. Szmidel Edward.

Pochwały.

1. Tymiński Michał. 2. Włodkowski Stanisław. 3. Dunkiel Józef.

W KLASSE IV

Nagrody.

1. Dąbrowski Stanisław. 2. Pomiechowski Jan. 3. Chwalibog Hipolit.

Pochwały.

1. Smiarowski Alexander. 2. Rzętkowski Antoni. 3. Wszyński Wojciech. 4. Panuszewski Jan. 5. Skłodowski Jan.

400
~~DS 1654~~

W KLASSIE V.
Nagrody.

○ Konopka Jakób.

Pochwały.

1. Mikoszewski Tadeusz. 2. Budziszewski Michał. 3. Wenndorf Felix.

W KLASSIE VI.
Nagrody.

1. Bohuszewicz Józef. 2. Puchalski Franciszek.

Pochwały.

1. Giedymin Ignacy. 2. Godlewski Józef. 3. Appel Józef. 4. Appel Wincenty. 5. Szmidel Walery. 6. Ostrowski Karol. 7. Wąsowicz Cypryan.

W KLASSIE VII.
Nagrody.

1. Chrostowski Hipolit. 2. Ancyppa Józef.

Pochwały.

1. Kamionowski Wiktor. 2. Edmund Ryszard.

149530

